

Stigtomtabygden

En hälsning från
Stigtomta
Hembygdsförening
Våren 2021

Stigtomta
Hembygdsförening

”Stigtomta, där stigarna möts”

Välkomna till ett nytt verksamhetsår!

Kallelse till det försenade årsmötet i vår förening söndagen den 20 juni kl 14, Stigtomtagården, inne eller ute.

Vi följer Folkhälsomyndighetens rekommendationer och den nya pandemilagen beträffande antal personer och avstånd vid våra möten.

Årsmöteshandlingar finns på plats vid mötet. De finns också på vår hemsida <https://www.hembygd.se/stigtomta/arsmote>. Vi bjuder på kaffe med bröd. Lena och Mikael Wingren berättar om soldattorp. **Välkomna!**

Under sommaren kommer Nyköpings kommun att reparera fönster och fasad på Klockarbol. Vi räknar med att från hösten ska ni åter kunna hyra lokaler för möten och träffar.

Kontakta Margareta Granat för bokning, 076-1355137, margareta.granat29@gmail.com

Du som ännu inte är medlem. Välkommen till oss i hembygdsföreningen!

Kontakta ordförande Margareta, se ovan eller kassör Eva Sandström 076-0342080, evasandstrom77@gmail.com. Årsavgiften är 150 kr, bg 5326-8777 eller Swish, 123 267 8225 Stigtomta Hembygdsförening.

Arrangemangen sker i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

Vi har fått tillåtelse att återge delar av **en berättelse av Lennart Jarnhammar**, tidigare publicerad i Bärbo Sockenförenings skrift.

Här är berättelsen i förkortad version. Hela berättelsen finns på vår hemsida. Författaren har gett den rubriken **Eldberget**.

Alldeles nära Gamla Åkra ligger den gamla kalkugnen i sin glömska. Körvägen dit kan man bara ana på våren. Hela berget är ett enda stort kalk-stycke som sträcker sig förbi Gamla Åkra ner till den stora granplanteringen.

Nu har också asparna lyckats smyga sig in till uppfarten till ugnen. Jag har många gånger stått och förundrat mig över det gamla murarbetet med dessa jätteblock som ligger perfekt ihopfogade och bildar den i kalkberget inbyggda ugnen. Med allra största sannolikhet byggdes kalkugnen i samband med Fredrik Bengt Rosenhanes uppbyggnad av Tistad på 1760-talet. Man var i stort behov av både bruk och kalk för måleri och putsarbete. Hela byggprojektet var av jätteformat och det skulle ta 7 år att uppföra själva slottsdelen och ytterligare några år för ladugårdsanläggningen.

Man bröt kalken från det alldeles närliggande kalkberget, genom det uråldriga sättet att anlägga stora eldar mot kalkbergsidorna. För detta arbete fordrades ansevärliga mängder ved. Eldarna brann dag och natt och det måste ha varit dramatiska scener när eldarna brann nätterna igenom. Sedan kylde man ner berget med stora mängder vatten. Berget sprack och man kunde bryta bort kalkstenen och bearbeta den till mindre stycken. Man måste då forsla vatten från Långhalsen upp för backarna, ett på den tiden stort och arbetskrävande projekt. Själva kalkugnen eller fältugnen som den också kallas, murades in i berget. Stora gråstensblock bildade sidorna och en frontsida murades efter samma princip som när man byggde stenbroar. Under själva ”broalvet” sattes upp fästen till ugnsluckor på frontsidan. Kalkkrossen staplades in tillsammans med marmor och kol. Brännprocessen var mycket tidskrävande.

Den svenska kalkstenen innehåller lite eller ingen hydraulisk del. Man kompenserade det med att tillsätta marmor. När hela ugnen var fullständigt packad och full med kalk, marmor och kol, antändes den underifrån genom de luckor, som man också reglerade draget med. Temperaturen steg långsamt till 1 000 grader, vid själva kalkbränningen. Från utgångsmaterialet kalciumkarbonat i kalkstenen avgick koldioxid och kvar blev kalken i ugnens botten, kalciumoxid eller kalke.

Men fortfarande fanns ett viktigt moment kvar för att kunna använda kalken till murbruk, puts och målerikalk. Man måste släcka den brända kalken.

Kalkugnen, foto hösten 2020, Eva Sandström

Någonstans i närheten av Tistad, forslades den i ugnen brända kalken till stora kalkgropar eller kalkgravar, alltid placerade i närheten av vatten eller grundvatten, minst 2 meter djupa gropar, klädda med brädsidor. Den brända kalken varvades med vatten. Den fick inte komma i kontakt med luft. Gropen täcktes sedan med halm och jord för att på vintern hållas frostfri. Kalken reagerade nu under en tidsperiod av 7-8 år med vattnet i en värmereaktion. Det är nu det bildas släckt kalk.

Sedan tillsattes olika färgpigment för att få färgen mild och så vacker man ville ha den för det kommande måleriarbetet.

Det var av stor vikt att de olika kalkprodukterna fanns färdiga när puts-, mur- och måleriarbetet kom igång på Tistadbygget 1766 med en ansevärd samling hus. Först byggdes den västra trädgårdsflygeln där familjen Rosenhane bodde under byggtiden. Sen blev det hela slottsdelens tur med "Faire Chevalen" och flera hus på gården, en ny inspektorsbostad och till sist det stora kringbyggda ladugårdskomplexet.

Kalkugnen har efter slottsarbetets avslutande använts under hela 1800-talet och varit betydande inkomstkälla för gården. Mot slutet av 1800-talet blev det för omständigt och kostsamt att hålla igång kalkugnen. Jordbruket expanderade och den gamla ugnen lämnades åt sitt öde.

Den sover sin törnrosasömn, men står där som ett monument över människors envishet och slit och som förhoppningsvis kan bevaras och finnas kvar många år till.

Kalkugnar finns vid Baldersnäs, Halla. Vid Århammar o Rottninge, Nykyrka, vid Valinge o Yngersdal, Stigtomta. Vid Uddböl har vi hittat en markering för kalkugn på gamla kartor. Kjulsta Kalkugnsbacke har en "trolig" markering.

Årets program, med reservation för eventuella förändringar!
Hemsida <https://www.hembygd.se/stigtomta> **Facebook:** Stigtomta
Hembygdsförening. Annonser i SN lördagen före evenemanget.

Du som har en smart telefon kan enkelt kontrollera evenemangen och eventuella ändringar. Ladda ner appen QR-läsare och håll din telefonkamera över koden. Då kommer hemsidan upp automatiskt.

Spara den här sidan och kontrollera innan du ska delta i våra träffar.

Lördag 29 maj kl 07 Gökotta vid Bärstabadet och Bärstakärret.

Torsdag 17 juni kl 18 Vandring till grunderna Gröndal, Djupviksstugan och fornborgen. Samling Älgspårets vändplan i Kisäng eller cykel från ICA 17.30.

Söndag 20 juni kl 14 Årsmöte, se framsidan!

Söndag 4 juli kl 10-13 Tiondebodens dag vid Skillra f d Prästgård. Lantbruksmuseum, historik. **10.30 har kyrkan Friluftsgudstjänst, se deras program!**

Söndag 1 augusti kl 14. Vallersta. Håkan Walletun om gård o gästgiveri.

Lördag 7 augusti kl 14 Vi tar cykeln på en runda ca 15- 20 km och berättar om gårdarna vi passerar. Närmare beskrivning på annons, affisch o hemsida.

Lördag 6 november kl 10-16 Öppet hus i Klockarbol, museum o fika.

Söndag 21 november kl 14, Höstmöte. Göran Hedin berättar. Nyköping under 300 år, med lokalhistoria om Stigtomta, Vrena o slaget vid Vrena bro.

Välkomna till våra träffar. Ta med er fika och något att sitta på!

På vår hemsida kan du t ex hitta:

-Berättelser och historik om husen vi tidigare har berättat om på våra samhällsvandringar inlagda under hösten och vintern av Mikael Wingren.

De finns klickbara under rubriken **hus i samhället**.

-**Flera filmer** är gjorda om olika ämnen eller naturområden.

-**Dokumentationer och berättelser** ur vårt stora arkivmaterial finns också.

-Materialet från Bygdebänd, om och gårdar och torp kallas **Utforska platsen**.

-Det finns flera bra **instruktionsvideor**, som hjälper dig att hitta lättare.

Vi skickar en hälsning till Stigtomta IF, som i år firar 100-årsjubileum!

De hälsar Dig "gamla" Stigtomtabo att delta och berätta dina minnen om idrottsföreningens skiftande verksamheter genom åren.